

ren Gründen nicht veröffentlicht worden. Hier wurde auch nur ein Teil davon dokumentiert. Der zweite Teil wird in kürzester Zeit veröffentlicht.

Ich möchte mich bei Tefvik Kölük, der die Zeichnungen des ersten Ofens gemacht hat, bei Ali Kılıçkaya, A.Z. Çakmaklı und E.Güven, die grosse Hilfe und Stütze boten, bedanken.

Auch bei Faruk Şahin, dem früheren Asistenten am Iznik-Museum und bei C.Sezer, muss ich mich bedanken.

İSVEÇ KRALİYET KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN
İBRAHİM MÜTEFERRİKA'NIN BASTIĞI
ESERLERİN LÂTİNCE KATALOGU

MUSTAFA AKBULUT

1979 Ağustos'unda İsveç'e yapmış olduğum bir araştırma gezisinde Stokholm'de bulunan İsveç Milli Kütüphanesi'ni (Kungluga Biblioteket) inceleyerek yapısı, koleksiyonu ve çalışmalarını hakkında ilgililerden bilgi edindim. İncelemelerimin en verimli yönü ise Kütüphanede bulunduğunu öğrendiğim ve İbrahim Müteferrika'nın bastığı Türkçe kitaplar hakkında bilgi veren ve Türkiye'de bilinmeyen Lâtinçe bir belgeyi elde etmem oldu. Yazımız konusu bu katalog-Kütüphane kayıtlarına göre 1751 yılında Kraliyet kütüphanecisi olarak çağışan Magnus O. Celsius tarafından hazırlanmıştır. Kütüphane'nin Yazmalar ve Haritalar Bölümü Başkanı Dr. Ulla Ehrensvar'dın söylediğine göre, İbrahim Müteferrika basmış olduğu Türkçe kitaplardan 13 tanesini, 1734 den 1746 yılına kadar İstanbul'da bulunan İsveç Elçisi Edvard Carleson'a armağan etmiş, elçi de bu değerli kitapları bir tanıtıcı yazı ile birlikte İsveç Hükûmetine göndermiştir. Sonradan basılan dört kitap daha koleksiyona eklenmiştir. Bugün İsveç Kraliyet Kütüphanesi'nde bulunan 17 Türkçe kitap büyük bir titizlikle korunmaktadır.

Carleson'un elyazısı ile İsveççe olarak İstanbul'da yazılan belge 20 Temmuz 1735 tarihini taşımaktadır. Bu belge ile ilgili olarak hazırlanmış olduğum kitap Türk Kütüphaneciler Derneği tarafından "Basım ve Yayıncılığımızın 250. Yılı"nı kutlama dizisinin ilki olarak Aralık 1979 tarihinde yayımlanmıştır.

Elimizdeki Lâtinçe Katalog Müteferrika'nın bastığı kitaplardan onaltısı hakkında bilgi içermektedir. 1730 tarihinde basılan ve 8. kitap olan Grammaire Turque ise Katalog'da yer almamaktadır. Catalogus kelimesinden hemen sonra gelen ifadede sözü edilen fetva ve ferman, Vankulu Sözlüğünün 1. cildinin baş tarafında bulunmaktadır.

Celsius kitapların adlarını verirken (I. kitap, II. kitap, demekle beraber) sıralamayı basım tarihlerine göre yapmamıştır. Kitapların basım tarihlerine göre sıralaması aşağıda gösterilmiş, doğruluk dereceleri ve karşılaştırmalı değerleri hakkında açıklayıcı kısa bilgi verilmiştir:

1. Vankulu Sözlüğü. 31 Ocak 1729. Sözlük hakkındaki bilgiler, cilt ve sayfa numaraları doğru olarak verilmiştir. Ancak 35 kuruş olarak bilinen değeri 40 kuruş olarak belirlenmiştir.

2. Tuhfet-ül kibâr fi esfar il bihâr. 29 Mayıs 1729. Verilen bilgiler gerçeklere uygundur. Türkçe kaynaklarda 3 kuruş olan değeri katalogda 4 kuruştur.

3. Tarih-i Seyyah. 26 Ağustos 1729. Verilen bilgiler ve sayfa sayısı doğrudur. Bizce bilinen değeri 3 kuruş, katalog da ise 2 kuruştur.

4. Tarih-i Hind-i Garbi. 5 Nisan 1730. Açıklayıcı bilgiler doğrudur. 3 kuruş olarak bilinen değeri 2 kuruş olarak verilmiştir.

5. Tarih-i Timur Gürgân. 18 Mayıs 1730. Kitap hakkında verilen bilgiler doğrudur. 3 kuruş olarak bilinen değeri katalogda 2 kuruş gösterilmiştir.

6. Tarih-i Mısır il Kadime ve Mısır-ı Cedid. 17 Haziran 1730. Bilgiler ve değeri doğru olarak verilmiştir.

7. Gülşen-i Hulefa. 16 Ağustos 1730. Açıklayıcı bilgiler doğrudur. 3 kuruş olarak bilinen değeri ise 5 kuruş gösterilmiştir.

8. Grammaire Turque. 1730 da basılmıştır. Katalogda yer almıştır.

9. Usul ül hikem fi nizam il-ümem. 13 Şubat 1732. Bilgiler doğrudur. Kesin olmamakla beraber 1 kuruş olarak bilinen değeri yarım kuruş gösterilmiştir.

10. Füzuyat-ı Mıknatisiye. 27 Şubat 1732. Açıklayıcı bilgiler doğru verilmiştir. 1 kuruş olan değeri yarım kuruş gösterilmiştir.

11. Cihannüme. 3 Temmuz 1732. 44 kuruş olarak bilinen ciltli ve süslüsünün değeri 50 kuruş olarak verilmiştir.

12. Takvim üt Tevarih. 14 Haziran 1733. Kitap 247 sayfa ve 3 kuruştur. Katalog'da ise 246 sayfa ve değeri de 5 kuruş gösterilmiştir.

13. Tarih-i Naima. 14 Ekim 1734. Kitabın 1. cildi 701, 2. cildi 711 sayfadır. Katalog'da ise 710 ve 700, değeri de 25 kuruş gösterilmiştir. Türkiye'deki değeri 75 Frank olarak biliniyor.

14. Tarih-i Raşit. 17 Şubat 1741. Verilen bilgiler ve değeri doğrudur.

15. Aşım Tarihi. 17 Şubat 1741. Değeri ciltsiz 30, ciltli 40 kuruş olarak bilinmektedir. Katalog'da ise 15 kuruş yazılıdır.

16. Ahval-i Gazavat-i der Diyar-ı Bosna. 19 Mart 1741. Kitap 62 yapraktır ve 6 Frank'tan satıldığı sanılmaktadır. Katalog'da ise 98 yaprak yazılmış ve değeri de 2 kuruş olarak verilmiştir.

17. Ferhengi Şuuri. 1 Ekim 1742. Türkiye'de 120 Frank'tan, ciltli ve süslüsünün 150 Frank'tan satıldığı kaynaklarda yazılıdır. Katalog'da ise bu değerler 40 ve 50 kuruş olarak verilmiştir.

SUMMARY

In August 1979 I had the opportunity of visiting the Swedish National Library in Stockholm. During my research, the existence of a catalogue written in Latin in 1751 by Magnus O. Celsius, the Librarian of the Royal Library, about first printed Turkish books, brought to my attention. According to Dr. Ulla Ehrensvar, Head of the Manuscripts and Maps Department, Ibrahim Müteferrika presented 13 of these early printed books to Edvard Carleson, who had been Swedish Ambassador to Turkey from 1734 to 1746. Carleson sent these books with a description dated July 20, 1735, to the Swedish Government. Later on the four books were added to the collection.

I have prepared a book concerning this document which was published by the Turkish Library Association in 1979.

The catalogue written in Latin gives information on the 16 books printed by İbrahim Müteferrika. However, the 8th book, Grammaire Turque, printed in 1730, is not included in the catalogue.

The catalogue is shown here. However its transcription and translation is included in the next part by Güngör Varmhoğlu.

Catalogus

Librorum in Typographia Ottomanica Expressorum.

Legis licentia ac Privilegio

Augustissimi et Reverentissimi Imperatoris Ottomanorum,
suo non approbationibus plurimorum Sacerdotum et Legum
Doctorum.

1. *Van Kouli hoc est Dictionarium Arabico-Turcicum in duobus Tomis. primus in folio continet folia 333, vel paginas 886. secundus in folio continet folia 378 vel paginas 756. author Dictionarii originalis Arabico-Arabici est Ismaël, filius Hemadil gesheri, qui natus est in Provincia Mawerain Nehr, in Regione Turkestan, et in urbe Farab dicta. Quondam author adhuc juvenis, venit in Regionem Irakii-Arab et Irakii agem, ubi eruditus est, unde per totam Arabiam peregrinatus est bene et recte discendi causa linguam originalem Arabicam. Hujus Dictionarium originale vulgo vocatur Ismaeli gesheri, quod in linguam Turcicam transcriptum et factum est Arabico-Turcicum. Operis hujus Interpretes sunt Mahomet filius Mustafa, et doctissimi Imperii Ottomanici Sacerdotes Mevalli Dicitur. Author iste natus est in Armenia Majori, in urbe Van dicta. Ideo Dictionarium istud, Arabico-Turcicum vulgo nominatur Van Kouli. Typo expressum est Constantinopoli Anno MDCCLXII quo tempore vendebatur 40 piastris. Est numerus argenteus aureus, vocatur. Sed modo, raro invenitur.*
2. *Turke Tarih. Sive Historicae Descriptio est*

Est authoris Nomen, qui erat Loïta Celebrimus, ex Praefectis seu Magistris Cancellarium, qui vocantur Högegani Divani. Liber iste initium ducit ab Anno Hegira 1000. quo tempore imperabat 3.us Anurvat Kan, et ab anno praefato Hegira usque ad finem anni 1070. omnia Imperij ottomanici una orientabilibus Occidentibus, aliisque Nationibus, gesta intrinseca et extrinseca necnon memoria dignissima, aliisque magni momenti accidentia, annotatis sunt annis mensibus, et diebus, factis et prolixius enarrat et describit. Liber iste duos continet tomos. primus in folio continet folia 355, vel paginas 710. secundus etiam in folio. continet folia 350. vel paginas 700. vulgo venditur 25 argenteis.

Lib. III. Est Tariki Kasid Efendi. Hic author erat ex praclaris Judicibus Imperij ottomanici, et insignis Loïta, siquidem Nomen Kasid, est Nomen poeticum. Liber iste, historicus est et continuatio libri praecedentis Neima Efendi. incipit ab anno Hegira 1071. ubi prior finierat. tempore quo imperabat sultan Mahomet Kan, filius sultani Ibrahim Kan et pergit usque ad principium anni 1135. observando modum et methodum Erroris Historici in enarrandis et describendis actis et gestis hujus Imperij ottomanici. Liber iste extat in folio et divisus est in tres tomos. primus continet folia 275 secundus continet folia 194. tertius continet folia 114. qui quidem tres tomi insimul venduntur 30. argenteis, et si ottomanico modo sint bene Compacti et ornati, venduntur 40. vel plus etiam argenteis.

Lib. IV. Est Tariki Chellid Zades Efendi. qui est etiam ex Praclaris Imperij ottomanici Judicibus. Loïta Celebrimus, et doctissimus vir, adhuc in vivis. Liber iste Chronicus est, et Continuatio praecedentium. incipit hunc librum suum Chronicum a principio anni Hegira 1135. ubi finierat secundus tempore quo imperabat sultan Ahmet Kan, filius sultani Mahomet Kan. et finivit finiente Anno 1141. vivente praefato Ahmet Kano. Author iste, imitatur etiam modum et methodum priorum Historicorum in enarrandis et describendis actis et gestis Imperij ottomanici, memoria dignissima, aliisque interim, vel interim magni momenti accidentia. Liber iste extat in folio et unum continet tommum, qui habet folia 158. venditur quae decem et quinque argenteis.

Lib. V. Vocatur Kitabı gelan Numa, id est, Mundum ostendens, sive spectaculum mundi. Libri hujus author est Kiatid Cihalebi ex praclaris Praefecti Cujusdam Cancellaria, vir in omnibus scientiis versatus. Liber iste est Geographico-Historicus. continet quae totius Asia descriptionem, geographico-historiam. excerptus est ex libris Arabice Revisis Turcicis et Latinis, multis variisque appendicibus ac praecipue systemate Mundi concernentibus. Posteaque ab eisdem libri Typographo amplificatus, variisque figuris geographice auctus. Liber iste extat in folio, et continet folia 349. vel paginas 698. figurarum geographice planas 40. venditur cum suis figuris depictis, cum ornatis 50 argenteis, et sine picturis et exornatione. 30. solum argenteis.

- Lib. VI. *Tevhengui Choucuri*. id est dictionarium amplissimum —
 Lencio-Sumicum. hujus author est Choucuri, ex scriptoribus
 Carcellavia, vir doctus praecipue in lingua Persica versatus.
 Liber extat in folio divisusque in duos tomos. primus continet
 folia 454 secundus continet folia 451. Liber iste ferebatur
 compactus et bene exornatus venditur 10. argenteis, simplius
 vero impretus et sine ornamento. venditur 40. argenteis.
- Lib. VII. *Khawm au Jovarik* id est annales seu iuxta Runicarum.
 Historiarum mundi descriptio. hujus libri author est, Kiatib
 Chelebi prae memoratus. et liber continet rerum memorie
 dignarum compendia annis mensibus diebusque suis annotata,
 a Creatore Mundi usque ad annum 1146, qui est Annus
 sextus Imperij Augustissimi, serenissimi modo felicitate Imperatoris
 Domini nostri gratiosissimi Sultan Mahmoud Kani. Continet
 etiam Catalogum Monarchiarum Mundi, aliasumque potentiarum
 tam veteris sapientium, quam sapientium ferebatur Monar-
 charum, Regum, aliorumque Principum, qui extiterunt
 ante initium Religionis Mahometanae, et consequenter post
 receptam Religionem praedictam Monarchias potentias
 aliaque Dominia ex Mahometanis exorta. eorum initia
 fines seriemque Principum in eis Imperantium.
 Nec non initium Imperij Ottomanici, Imperatorum que
 successerunt Imperij serico, in hunc usque felicitate Imperatori.
 Caetera quoque Imperij Ottomanici Memora Magnates felicitate
 et vocare distincta observatione designat. extat Liber
 in folio habetque folia 123. vel paginas 246. pretio
 incomparabilis Liber, quinque venditur argenteis.

- Lib. VIII. *Tahvat ul Kibar*. id est Munus egregium, Magnatis Signum.
 Hujus etiam operis author est Kiatib Chelebi prae memoratus.
 Liber hic continet bella ac gesta Ottomanorum super aquas
 nempe Mari mediterraneo, mari Negro, Galide, Maotidi,
 Mari rubro, Oceano Sinu Persico, et Sinu Venetico. super
 flumina nempe Danubio, Boristhene, Euphrate, Tigride, et
 Libani extat in folio continetque folia 75. et Chartam Globi
 Levraquei Maris Mediterranei, Archipelagi, et Sinus
 Venetici. venditur quatuor argenteis.
- Lib. IX. *Gul cheni Koulefa*, id est, Rosarium Kalifarum, vel
 Regum Bagdad nempe Babylonis. author libri nominatus
 Nazmi Zadeh Nates et eruditus in Bagdad vir eloquens.
 Liber est Chronicus. continet acta et gesta Kalifatus Domini
 Cujus Reges vel Principes vocantur Koulefa'i arabice
 extat Liber in folio continetque folia 130. venditur
 quinque argenteis.
- Lib. X. *Tavikht Teimour* id est Historia Tamerlani, author
 libri, et prae memoratus Nazmi Zadeh. Liber continet
 acta et gesta Tamerlani a Nativitate eius usque ad
 obitum, Compendiose et accurate. extat Liber in quarto
 continetque folia 129. vulgo venditur duobus argenteis.
- Lib. XI. *Tavikht Misri Kadim*, vel Misri Gadid. id est, Historia
 veteris et Nova Aegypti. hujus author, est, Luhebi
 efendi ferebatur Tribunalis Aegypti. Liber divisus est in
 duos tomos minores prior continet Antiquam Aegypti

Historiam, postquam continet Novam Egypti historiam, priora quatuor continet folia 91 posteriora etiam in quatuor continet folia 65 simul con. parti venduntur 4. duobus argenteis.

Lib. XII. Tarihi Hindigardi. Id est historia Indiae orientalis. Auctor hujus libri Nesitum putatur esse supra memoratum. Ricab Chelabi. Liber continet historiam Americae Novae ab Hispanis inventa. Creditur librum hunc fuisse ex Latino vel Italico idiomate interpretatum. Liber extat in quarto continet quae folia 91. nonnullaque habet figurae Animalium Americae. Nec non Globum Terraqueum. duobus venditur argenteis.

Lib. XIII. Tarihi Feijah. Id est historia, vel potius relatio quorundam peregrinatorum, ex idiomate Latino in Turcicum translata; et aliquantisper ex verisimilibus relationibus ad Praesulgidam sortem peruentis, aucta. Continet Liber Agranicam gentis rebellionem contra Persas, eorum bella, acta, ac gesta aliisque Imperij Persici revolutiones per Agranos. Liber extat in quarto. folia continet 97. duobus venditur argenteis.

No. XIV. Eshval gazavat der Dyavi Bosna, id est bella ac proelia, quae in Provincia Bosnia. tractat Lib. de pugnis, obsessionibus, Conflictionibus, et vicibus Exercitus Austriae in Bosnia cum Bosniensibus. Continet quae gesta, proelia, et victorias Bosniensium contra Austriacos. in 4.º extat Liber. folia 98 continet. duobus venditur argenteis.

Lib. XV. Oussoul'oul Hfikem, fi NiZam il usnem. id est. Cause principales philosophicae in regulandis rebus Gentium. Libellus hic continet principia, praecipua, et principalia philosophicae, Concernentia modum et methodum congregandi Populos fundandi, instituendi ac corroborandi Potentia, nempe Imperia Regna, Respublicas, aliisque Dominia dirigendi. Conspiciuntur etiam Necessitates existentiae Exercituum, utilitatemque Regularum bellicarum. in 4.º extat Liber. haec quae folia 48. venditur medio Nummo argenteo.

Lib. XVI. Fouyouzet i Miknatifia. Id est profluvium Magnetiae. Libellus continet proprietates lapidis magnetici, hujusque usum ac utilitatem describit. extat in 4.º. haec quae folia 23. medio venditur argenteo.